

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ, САЯСАТТАНУ
ЖӘНЕ ДІНТАНУ ИНСТИТУТЫ**

**«Рухани жаңғыру» концепті идеясын
жүзеге асыру аясындағы
«ҰЛЫ ДАЛА ХАЛҚЫНЫҢ ДІНИ
БІРЕГЕЙЛІГІ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ
РУХАНИ ҚЫРЛАРЫ»**

**Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
материалдар жинағы**

**«ДУХОВНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
РЕЛИГИОЗНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ
НАРОДА ВЕЛИКОЙ СТЕПИ»
в рамках реализации идеи концепта
«Рухани жаңғыру»**

**Сборник материалов
международной научно-практической конференции**

**Алматы
2019**

ӘӨЖ 1/14
ҚБЖ 87
Р 87

*ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану
институтының Ғылыми кеңесі ұсынған*

Редакция алқасы:

А.Қ. Бижанов, саяси ғылымдарының докторы, профессор, (жауапты редактор)

С.Е. Нұрмұратов, философия ғылымдарының докторы, профессор

Н.Л. Сейтахметова, философия ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі

Б.М. Сатершинов, философия ғылымдарының докторы, профессор

С.Е. Бейсбаев, бөлім меңгерушісі

Р «Рухани жаңғыру» концепті идеясын жүзеге асыру аясындағы «Ұлы Дала халқының діни бірегейлігі қалыптасуының рухани қырлары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдар жинағы. – Сборник материалов международной научно-практической конференции: «Духовные аспекты формирования религиозной идентичности народа Великой Степи» в рамках реализации идеи концепта «Рухани жаңғыру». – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2019. – 600 б.

ISBN 978-601-7440-28-2

Бұл жинаққа еліміздегі «Рухани жаңғыру» идеясын жүзеге асыру мақсатында өткізілген «Ұлы Дала халқының діни бірегейлігі қалыптасуының рухани қырлары» атты ғылыми конференцияның материалдары енгізілді. Тақырып жергілікті халықтың діни дүниетанымы мен болмысының дәстүрлі және тарихи аспектілерін ғана емес, Қазақстан қоғамының осы заманғы діндарлық деңгейін, оның инклюзивті және эксклюзивті үрдістерін де қозғайды. Мақалалар мазмұнына қарай бірегейлік қалыптасуының діни-философиялық қырларымен қатар, ұлттық-мәдени және саяси-әлеуметтік астарларын қамтуына қарай тарауларға жіктелген.

Жинақ гуманитарлық бағыттағы ғылым саласында қызмет ететін ғалымдар мен оқытушыларға, докторант, магистрант және студенттерге, сондай-ақ аталмыш мәселеге қызығушылық танытатын жалпы оқырман қауымға арналады.

ӘӨЖ 1/14
ҚБЖ 87

ISBN 978-601-7440-28-2

© ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану
және дінтану институты, 2019

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

<i>Сейтахметова Н.Л.</i> Духовность как парадигма исламской идентичности: проблемные ракурсы и решения в творчестве профессора Сатершинова Б.М.....	8
<i>Чарльз Уеллер (R. Charles Weller)</i> Issues of comparative history: the usa, south Africa and Kazakhstan.....	17
<i>Хизметли С.</i> Зайырлы мемлекеттегі дін түсінігі.....	40
<i>Gabitov T.Kh.</i> Kazakh Culture in the Context of Islam.....	50
<i>Кенжетай Д.Т.</i> Дін және мәдениет қатынасының өзектілігі.....	60
<i>Косиченко А.Г.</i> Влияние христианства на формирование духовности народов Центральной Азии с древности до настоящего времени.....	69
<i>Тышқанұлы К.</i> Қазақ дін ғұламаларының шығармаларындағы діни бірегейлік көріністері.....	84
<i>Колчигин С.Ю.</i> Экзистенциальная редукция как условие духовной самоидентификации.....	90
<i>Болекбаев С.Б.</i> О религии древних тюрок.....	97
<i>Нұрмұратов С.Е., Құрманғалиева Ф.К.</i> Қазақ халқының тарихи санасы аясындағы діни бірегейлену.....	113
<i>Соловьева Г.Г.</i> Евразийский концепт: вопрос о религиозной идентичности.....	123
<i>Қурманалиева А.Д., Қарыбаева А.Н.</i> Компенсаторная роль религии.....	128

СЕКЦИЯ

**«Ұлы Дала халқының рухани бірегейлігінің
діни және философиялық астарлары»**

Сатеришинов Б.М., Жүзей М. Қазақ халқының діни бірегейлігіндегі инклюзивтілік.....	136
Айдарбеков З.С. Современные тенденции и влияние религиозной ситуации на развитие государственной молодёжной политики в Казахстане: направления, приоритеты, проблемы.....	146
Кұрманалиева А.Д., Есдаулет Е. Матуриди дүниетанымының діни бірегейлікті сақтаудағы ролі.....	156
Шаповал Ю.В. Религиозная идентичность современной казахстанской молодежи: установки, ценности, вызовы.....	163
Барлыбаева Г.Г. Значение духовного наследия Шакарима и Машхур Жусупа Копеева в формировании религиозной идентичности казахов.....	172
Жалилов З.Г. К методам и подходам изучения религиозности в современном обществе.....	179
Затов К.А. Кеңес дәуіріндегі мемлекет және дін қатынасы.....	187
Ошақбаева Ж.Б. Діни дастандардағы мифологиялық көріністер.....	197
Қоңырбаева К.М. Ислам құндылықтарының қазақ этикасына әсері.....	204
Мадалиева Ж.К. Діни толеранттылық. Діни толеранттылықтың өзіндік ерекшеліктері.....	212
Исмагамбетов Т.Т. Казахстанская модель культурной интеграции в контексте религиозной и языковой идентичности.....	219
Бектенова М.К. Қазақ халқының рухани құндылықтары мен ислам бірегейлігінің өзара үндестігі.....	229
Шубаева У.К. Қазақстан өркениетіндегі діни құндылықтар тасымалданылуы.....	237

Аймұхамбетов Т.Т., Шағырбаев А.Д. Влияние деятельности радикальных организаций в Казахском сегменте интернета.....	243
Оқан С. Қазақ ойшылдарының Матуриди сеніміндегі «Ақыл» теориясы туралы тұжырымы.....	247
Тоқтарбекова Л.Н. Қазақ руханиятындағы ислам дәстүрі.....	256
Бағашаров Қ., Шалабаев Қ. Орта ғасырда Англиядағы мемлекет пен шіркеу қатынасы.....	261
Альмухаметов А.Р., Ниязов А.З. Ақтөбе облысындағы салафизмнің қалыптасу тарихы мен шығу себептері.....	267
Камарова Р.И., Ибраев Т.Д. Ибн Халдунның «Мукаддимасы» 100 аударылатын кітаптың арасында орын алуға лайықты.....	274
Шаукенов Ж.А. Конфессияаралық келісім – ел тұрақтылығы.....	281
Мейрманов А.Д. Рухани жаңғыру үдерісінде ұлттық этикалық ұстанымдардың өзектілігі.....	286
Dosmaganbetova A.A., Aitugan A.N. The Role of Islamic Education in Consolidating Secular Society.....	296
Қалдыбеков Н.С. Иман мен білімнің арақатынасы: мұғтазила мен әллі сүннет арасындағы компаративистика.....	301
Ибраев Е. Қазақстандағы діни сенім бостандығы және мемлекеттің зайырлылық принциптері.....	307
Утпенев Н.Т. Таблиғ жамағатына тән дінге шақыру ерекшеліктері.....	313
Шәкизада С.Б. Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы Матуриди сенім мектебінің орны мен маңызы.....	323
Құдайберген Ш., Купешов К. Құрандағы кітап иелеріне қатысты аяттарды талдау.....	331
Қарыбаев О.О. Ислам как духовная основа формирования религиозной идентичности народа Великой степи.....	343

Идрисов А.Ж. Поиск религиозной идентичности в современном казахстанском обществе: на примере конверсий постсоветских мусульман в христианство.....	355
Құрманалиева А.Д., Хұмархан Ж. Тәуелсіздік жылдарындағы түрік діни жамағаттарының қызметі....	363
Щегорцова А.Г. Межконфессиональное согласие в зеркале казахстанских СМИ.....	373
Захай А. Дәстүр мен дін сабақтастығы.....	380
Молдағалиева А.Е. Гуманизм в исламе.....	386

СЕКЦИЯ

«Ұлы Дала тұрғындарының рухани бірегейлігінің ұлттық-мәдени және саяси-әлеуметтік қырлары»

Абсаттаров Р.Б., Рау И.А. Киотская школа японской философии: некоторые размышления....	394
Нысанбаев А.Н., Жанбаева Д.М. Қазіргі Қазақстанның рухани жаңғыруындағы ұлттық бірегейлік мәселесі.....	404
Хамидов А.А. Формы идентичности и самоидентичности.....	419
Бурова Е.Е. Контуры ценностных ориентаций казахстанцев: опыт социального измерения.....	428
Сартаева Р.С. О сущности феномена духовности в мире новой глобальной реальности.....	437
Байтенова Н.Ж., Касаинова К.Е. Киелі орын ұғымы және оның қазақстандағы этникалық, мемлекеттік бірегейленудегі рөлі.....	448
Абсаттаров Г.Р. Политологический анализ интеграционных тенденции норм право и морали казахстанского общества.....	462
Құсайынов Д.Ө., Аюпова З.К. Қазақстандық толеранттылықтың философиялық бастаулары.....	470
Бегалинова К.К., Табашев Ф.М. Түркия Республикасындағы діни бірлестіктер.....	477

Сүлейменов П. Әл-Фараби рухани әлемі: «қайырымды қала» коцепциясының әлеуметтік философиялық негіздері.....	482
Насимов М.Ө. Ғылымдағы ұлттық бірегейлік жөніндегі түсініктер.....	496
Иманбаева С.С., Бидашова Ш.О. «Мәңгілік ел» және «Ұлы даланың жеті қыры» идеяларының қоғамдық ойды жаңғыртудағы мәні.....	507
Сейсен Н.Б. Көпұлтты қазақандық қоғамды біріктіруінің факторлары.....	514
Сатиева Ш.С. Адам психикасына манипулятивті әсер ету.....	521
Масанов Е.Ж. Ақпараттық қауіпсіздік және дін.....	526
Муканова Н.А., Сарғалиев А.М. Идеология современного фундаментализма: угрозы, вызовы, способы профилактики.....	533
Кемербай Р. Асан Қайғының «Жерұйық» концепциясы.....	541
Құттыбекқызы Г., Мамырбаев Д.Ж. Жастарды сәләфизм індетінен сақтаудың әдіс-тәсілдері.....	548
Набиев В.Г. Функции языка как этнического признака.....	553
Паридинова Б.Ж. Болашақ мұғалімдердің рухани дүниетанымын дамыту шеңберіндегі рухани бірегейлік түсінігі.....	559
Минулин А. Экрандық мәдениет ұғымы: мәні мен мазмұны.....	565
Ысқақ О.Е. Қазақстандық ұлттардың мәдени интеграцияланудағы тарих рөлі....	572
Назарова М. Қазақстандағы этномәдени үдерістер: Корей халқының этникалық интеграциясы.....	581
Розахунов Р.К. Духовное пространство: структура, содержание.....	589
Шналиев М.Ә. Мүмкіндігі шектеулі адамдардың әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық мәселелері.....	594

**ДУХОВНОСТЬ КАК ПАРАДИГМА ИСЛАМСКОЙ
ИДЕНТИЧНОСТИ: ПРОБЛЕМНЫЕ РАКУРСЫ
И РЕШЕНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ
ПРОФЕССОРА САТЕРШИНОВА Б.М.**

Сейтахметова Н.Л.

*главный научный сотрудник Института философии,
политологии и религиоведения КН МОН РК,
член-корреспондент НАН РК,
доктор философских наук, профессор*

Духовность как проблема философского характера может быть рассмотрена с разных точек зрения, но не с разных аксиологических позиций, поскольку она сама и есть ценность. Парадигмы духовности в историко-философской реконструкции связаны с различным смысловым содержанием бытия: Космосом, Логосом, Богом и с двумя проекциями метафизики Востока и Запада, что, собственно послужило для абстрактного клиширования – Духовный Восток и Бездуховный Запад. Если в германском идеализме духовностью считался разум и его субстанциональность свободы, то в религиозной философии под духовностью понимается нравственность. В современной гуманитарной науке духовность рассматривается как новый тип социальности, реализующийся в светской и религиозной жизни.

Духовность как онтологическая укорененность представляется сегодня незавершенным процессом развития личности и общества, поскольку требуется постоянная перезагрузка этого процесса, связанного то – с кризисом духовности в обществах, то – с переоценкой прежних духовных ценностей, к чему не раз призывали философы – разбить «скрижали ценностей прошлого».

Духовная реальность современного мира не является только светской или только религиозной, но в духовности как феномене, религиозность является неотъемлемой составляющей, вот почему конструирование реальности невозможно без такого идентификатора как духовность, именно она определяет целостность человека, реализуемую как свободная личность, способная к осознанию своей ответственности за все, что совершается ею.

Человек не может полноценно прожить свою жизнь, не развернув потенциал своей духовности, но где может разворачиваться этот потенциал – в океане знаний, который и представляет собой опредмеченный результат духовных усилий всего человечества, формирующий культуру мысли. Задача человека состоит в том, чтобы эту культуру мышления перевести в свои индивидуальные способности – распредмечивать мир и встраиваться в духовную структуру общества, идентифицируясь как человек, сбываясь как человек. Эпоха духовной модернизации, в которую вступил Казахстан, связана со множеством задач, решение которых зависит от культурных и религиозных факторов внутри страны и за ее пределами, ведь модернизация свершается еще и как глобальный процесс с экспансией западных образцов и их апплицированием на духовные традиционные модели.

Вопрос об исламской идентичности в духовной модернизации общества сегодня – отнюдь – не риторический, он очень актуален, поскольку напрямую связан со сферой духовного – религией, исламом, являющимся важным компонентом идентичности. Более того, религиозные процессы сегодня зависят от глобализационных: меняются религиозные ландшафты, которые были когда-то устойчивыми, баланс религия – светскость, давно уже расшатан, нарастают внутриконфессиональные конфликты (на примере Сирии, Ливана и др.). Высокая сущность религии заменяется консьюмеризацией, религиозными рынками, вовлечением в жалкую эмпирическую обыденность. В этих условиях религиозная идентичность должна формироваться сообразно своей изначальной сущности – нравственной. Исламская идентичность как парадигма духовности базируется на определяющем императиве моральности в историческом и в любом модернизационном контексте.

Исследование исламской идентичности в русле проблемы духовной модернизации Казахстана – тема многоаспектная, поскольку необходимо ее определение, раскрытие исторических контекстов, трендов, фреймов, особенностей и уникальности, несмотря на универсальность данного феномена. Все эти вопросы поднимаются в творчестве известного ученого, философа, религиоведа, профессора Б.М. Сатершинова.

Его работы открывают новую страницу гуманитарной науки Казахстана – религиоведение, которое должно играть важную роль в духовной жизни общества. Б.М. Сатершинов – автор множества работ, посвященных проблемным ракурсам в религиозной сфере: религиозному сознанию, религиозной толерантности, противодействию и профилактике религиозного экстремизма, преодолению стереотипов: исламофобии, религиозной антропологии и религиозной идентичности.

Заслуги Бахытжана Менлибековича Сатершинова – многочисленны, но его вклад в методологию исследования исламской идентичности наиболее важен сегодня в деле объективной реконструкции ислама как духовного, культурного феномена в истории Казахстана. Раскрывая смысл исламской идентичности в историческом процессе, Бахытжан Менлибекович определяет его значение как нравственной онтологии. Профессора Сатершинова отличает позиция объективности, выстроенной логики, прекрасного научного языка. Это наверное, связано с тем, что Бахытжан Менлибекович серьезно занимался проблемой исторического сознания и исторической преемственности, раскрывая его значение для культурной и национальной идентичности.

Тема исторической преемственности может быть проблематизирована различными чувствами и мотивами, вплоть до авангардистской критики прошлого, о чем мы знаем из собственной истории.

Только прекраснородушная историография может представлять историческую преемственность в качестве всецело позитивного явления.

Кроме того, толкуем ли мы историю как историю различных цивилизаций или видим за этими различиями поступательное развитие единого человечества, мы по разному задаемся вопросами о роли и значении исторической преемственности. Толкование исторического можно продолжить, поскольку само это понятие полисеманлично: историческое как прошлое, историческое как путь человечества, как цементирующее живое единство различных общественных форм, как событие или образец для подражания и т.д.